

А. О. ОВЧАТОВА-РЕДЬКО,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
української і всесвітньої історії та культури
Ізмаїльського державного гуманітарного уні-
верситету

ПРОБЛЕМА РЕЄСТРАЦІ І РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ АТО ТЕРИТОРІЯХ

У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти процедури реєстрації шлюбу/розлучення на території АТО. Установлено, що внутрішньо переміщені особи не обділені в правах та обов'язках у частині сімейного права України. Розкрито питання відмови органів реєстрації актів цивільного стану в реєстрації шлюбу на території АТО. Приділено увагу судовому та позасудовому розірванню шлюбу.

Ключові слова: сімейне право України, антитерористична операція (АТО), реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу, внутрішньо переміщені особи.

Вступ. Розвиток сімейного законодавства в сучасних умовах пов'язується з проблемами, які раніше не були предметом наукових досліджень через специфічну ситуацію, яка склалась на Сході України. Ідеться про антитерористичну операцію (АТО), що являє собою комплекс упереджувальних заходів, спрямованих на припинення наслідків терористичних актів та злочинних діянь осіб, які знаходяться там.

Постановка завдання. Особливо гостро постало питання з реєстрацією і розірванням шлюбу громадян країни на підконтрольних АТО територіях. У зв'язку з цим зумовлюється необхідність юридичного врегулювання сімейних відносин між особами, які потрапили у складні життєві ситуації.

Результати дослідження. Насамперед це стосується внутрішньо переміщених осіб, які є громадянами України, іноземців або осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, котрих змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Адресою покинутого місця проживання внутрішньо переміщеної особи визнається адреса її фактичного місця проживання [1].

У цьому контексті необхідним є обґрунтування змісту поняття «шлюб», під яким розуміють:

– союз (не правочин, не договір, а саме союз) чоловіка і жінки, заснований на моногамному зв'язку;

– вільний союз. Вступ до шлюбу є добровільним і вільним, так само як є вільним припинення шлюбу шляхом його розірвання;

– рівноправний союз чоловіка і жінки, які вступають до шлюбу, рівноправні як відносно особистих прав, так і відносно майна, що було нажите спільною працею за час перебування у шлюбі;

– шлюб – це союз, що укладається у встановленій державою формі, тобто державні органи, які реєструють шлюбний союз, пред'являють до нього ряд вимог, передбачених законом [2, с. 559].

Таким чином, під шлюбом розуміється вільний та рівноправний, моногамний союз між чоловіком і жінкою, що укладається та реєструється в передбаченій державою формі.

Процедура реєстрації шлюбу проводиться відповідно до ст. 28 Сімейного кодексу України. Відтак жінка та чоловік, які бажають зареєструвати шлюб, подають особисто письмову заяву згідно зі встановленою формою в будь-який орган державної реєстрації актів цивільного стану на їхній вибір. Зауважимо на тому, що, як тільки була подана заява, особи вважаються нареченими.

У випадку наявності поважної причини і з дозволу керівника органу державної реєстрації актів цивільного стану державна реєстрація шлюбу проводиться до закінчення зазначеного строку.

Таким чином, особи, які були вимушені покинути місце постійного проживання через АТО, мають можливість подати документи на реєстрацію шлюбу до будь-якого за їх вибором органу реєстрації актів цивільного стану. Окрім того, реєстрація шлюбу буде відбуватися в тому ж органі реєстрації актів цивільного стану, куди були подані документи.

У разі звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану переміщені особи можуть вирішити такі питання: державна реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу, зміна імені або внесення змін до актових записів, їх поновлення та анулювання, повторна видача свідоцтва про державну реєстрацію акту цивільного стану [3, с. 18].

Однак можливе виникнення ситуації, коли один з майбутнього подружжя не може особисто бути присутнім під час церемонії реєстрації шлюбу у зв'язку з поважною причиною, до якої відноситься військовий конфлікт на території Донецької та Луганської областей тощо. У такому разі реєстрація шлюбу можлива за місцем фактичного перебування нареченої чи нареченого. За цих умов необхідно повідомити орган реєстрації актів цивільного стану.

Зосередимо увагу на питанні відмовлення органу реєстрації актів цивільного стану в реєстрації шлюбу. Згідно із законодавством України, а саме зі ст. 21 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», відмова в державній реєстрації актів цивільного стану можлива в таких випадках: по-перше, державна реєстрація суперечить вимогам законодавства України; по-друге, державна реєстрація повинна проводитися в іншому органі державної реєстрації актів цивільного стану; по-третє, за проханням про державну реєстрацію звернулася неієздатна особа або особа, яка не має необхідних для цього повноважень [4]. Причина такої відмови має бути викладена в письмовій формі на фірмовому бланку, завіреному «мокрою» печаткою.

Таким чином, у Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» не закладені положення, що заперечують чи певним чином обмежують права особи, яка знаходиться на території проведення АТО.

Зосередимо увагу на питаннях розірвання шлюбу осіб, які перебувають на території АТО. Відомо, що припинення шлюбу є юридичним фактом, з яким пов'язуються важливі правові наслідки. Зокрема, у разі припинення шлюбу припиняються особисті та майнові правовідносини подружжя. Водночас припинення шлюбу може слугувати підставою виникнення інших правовідносин, нових особистих та майнових прав колишнього подружжя. Так, особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право після розірвання шлюбу надалі йменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище, а другий з подружжя не може їй у цьому перешкоджати; після розірвання шлюбу кожен із подружжя набуває право на утримання від другого з колишнього подружжя; якщо шлюб припинився внаслідок смерті одного з подружжя, то другий має право на визначення своєї частки у спільному майні та право на спадкування щодо майна

померлого; з припиненням шлюбу пов'язано набуття особою права на повторний шлюб тощо [5, с. 139].

Звернемо увагу на понятійний апарат у питанні розірвання шлюбу. Під розірванням шлюбу розуміють:

– зумовлене настанням певних юридичних фактів припинення на майбутнє правовідносин, що виникли між подружжям з юридично оформленого шлюбу (Є. О. Харитонов) [6, с. 70];

– розлучення (розірвання шлюбу) як розпад шлюбу за життя обох партнерів, що дає їм право на новий шлюб (Л. І. Слюсар) [7, с. 78].

Таким чином, під розлученням (розірванням шлюбу) в загальному розуміється режим сепарації (від лат. Separatio – відокремлення, розділення) – це відноситься до подружньої пари, яка не бажає більше перебувати у стосунках.

Зауважимо на тому, що на відміну від процедури реєстрації шлюбу процес його припинення може відбуватися як в адміністративному, так і в судовому порядку залежно від обставин справи.

Розглянемо зміст позовної заяви на розлучення. Для написання позовної заяви необхідно зібрати пакет необхідних документів:

– копія позовної заяви (автентична оригінальній, саме вона буде направлена відповідачу для ознайомлення з позовними вимогами);

– свідоцтво про шлюб та його ксерокопія (буде направлено відповідачу);

– копія свідоцтва про народження дитини у 2-х примірниках (один залишається в судді, а інший направляється відповідачу);

– копія паспорта та ідентифікаційного коду позивача;

– квитанція про сплату судового збору;

– інші документи.

Окрім того, за наявності у подружжя спільних дітей шлюб може бути розірваний тільки в судовому порядку. У зв'язку з АТО вважається за доцільне використання в судовому порядку ст. 112 Сімейного кодексу України. Дана стаття уможливіє розірвання шлюбу між особами, які перебувають на території України. Так, відповідно до ст. 112 Сімейного кодексу України суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітньої дитини, дитини-інваліда та інші обставини життя подружжя та постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення [8].

Згідно з положеннями ст. 114 Сімейного кодексу України моментом припинення шлюбу в разі його розірвання в судовому порядку є день набрання чин-

ності рішенням суду про розірвання шлюбу [8]. Відповідно ст. 115 Сімейного кодексу України визначає, що рішення суду про розірвання шлюбу після набрання ним законної сили надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для внесення відомостей до Державного реєстру актів цивільного стану громадян та поставлення відмітки в актовому записі про шлюб. Документом, що засвідчує факт розірвання шлюбу судом, є рішення суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили [8].

Таким чином, розірвання шлюбу між особами, які знаходяться на території АТО, можливе й у судовому порядку за поданням однієї з осіб до суду позову про розірвання шлюбу з повним викладом обставин.

Частина 1 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» вказує, що внутрішньо переміщена особа має право на проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування [1].

Поряд із викладеним актуалізується двостороннє розірвання шлюбу подружжя, яке не має дітей та перебуває на підконтрольній АТО території. У цьому випадку особам або одній з них необхідно подати документи, в яких повинно бути зазначено про відсутність у них спільних дітей. Ці документи подаються до органу реєстрації актів цивільного стану за місцем проживання подружжя або одного з них.

У тому разі, коли один з подружжя через поважну причину не може особисто подати заяву про розірвання шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану, таку заяву, нотаріально засвідчену або прирівняну до неї, від його імені може подати другий з подружжя. Отримавши всі відповідні документи, після спливу одного місяця від дня подання

такої заяви, якщо вона не була відкликана, орган державної реєстрації актів цивільного стану складає актовий запис про розірвання шлюбу. Якщо ж через місяць хоча б один із подружжя не з'явиться до органу державної реєстрації актів цивільного стану, то шлюб не буде розірвано.

У випадку, коли державна реєстрація розірвання шлюбу була проведена за відсутності одного з подружжя, відмітка про розірвання шлюбу в його паспорті або паспортному документі робиться при врученні свідоцтва про розірвання шлюбу тим відділом державної реєстрації актів цивільного стану, який видає свідоцтво, із зазначенням фактичного місця та дати державної реєстрації розірвання шлюбу.

Відмітка про розірвання шлюбу за рішенням суду проставляється в паспортах або паспортних документах осіб, шлюб між якими розірвано, в разі їхнього звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану та пред'явлення рішення суду. Важливим є те, що шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спору.

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що дослідження сімейного права має не лише теоретичне, а й практичне значення, особливо звертаючи увагу на ситуацію, що склалася на території України.

Незважаючи на значну кількість чинних нормативно-правових документів у сфері сімейного права та процесу, ми вважаємо, що недостатньо врегульованими залишаються питання реєстрації розірвання шлюбу на підконтрольних АТО територіях. Адже у зв'язку з цим виникають значні труднощі, як-от: витребування документів з Донецьких, Луганських органів реєстрації актів цивільного стану чи звернення про розірвання шлюбу до перебуваючих на тих територіях чоловіка або дружини.

Подальші наукові розробки можуть торкатися деяких порівняльно-правових аспектів системи вітчизняного та зарубіжного сімейного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // Законодавство України. – Режим доступу до док.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
2. Сафончик О. І. Деякі питання щодо шлюбу як соціально-правового явища та його правової природи / О. І. Сафончик // Актуал. пробл. держави і права. – 2004. – Вип. 22. – С. 559–564.
3. Клименко О. А. Послуги, що надаються відділами державної реєстрації актів цивільного стану / О. А. Клименко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2014. – № 8. – С. 17–19.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI // Законодавство України. – Режим доступу до док.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>.
5. Сімейне право України : підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 288 с.
6. Сімейне право України : навч. посіб. / за ред. С. О. Харитоновна. – К. : Істина, 2008. – 200 с.

7. Слюсар Л. І. Розлучення в Україні в демографічному вимірі: минуле і сучасність / Л. І. Слюсар // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 2. – С. 78–89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2014_2_9.
8. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // Законодавство України. – Режим доступу до док.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page2>.

REFERENCES

1. Pro zabezpechennia prav ta svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 № 1706-VII [Law of Ukraine «On the rights and freedoms of internally displaced persons» from 20.10.2014 № 1706-VII]. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].
2. Safonchuk, O. I. (2004). Deaki pytannia shchodo shliubu yak sotsialno-pravovoho yavyshecha ta yoho pravovoi pryrody [Some issues of marriage as a social and legal phenomenon and its legal nature]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of law*, Vyp. 22, 559–564 [in Ukrainian].
3. Klymenko, O. A. (2014). Posluhy, shcho nadaiutsia viddilamy derzhavnoi reiestratsii aktiv tsyvilnoho stanu [Services provided by the state departments of civil registration]. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 8, 17–19 [in Ukrainian].
4. Pro derzhavnu reiestratsiiu aktiv tsyvilnoho stanu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2398-VI [The Law of Ukraine «On state registration of civil status» from 01.07.2010 № 2398-VI]. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> [in Ukrainian].
5. Baranova, L. M., Borysova, V. I., & Zhylinkova, I. V. et al. (2009). *Simeine pravo Ukrainy [Family Law Ukraine]*. V. I. Borysova, I. V. Zhylinkova (Ed). Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Kharytonov, Ye.O. (Eds.). (2008). *Simeine pravo Ukrainy [Family Law Ukraine]*. Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
7. Sliusar, L. I. (2014). Rozluchennia v Ukraini v demohrafichnomu vymiri: mynule i suchasnist [Divorce in Ukraine in demographic terms: Past and Present]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, 2, 78-89. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2014_2_9 [in Ukrainian].
8. Simeinyi Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.01.2002 № 2947-III [Law of Ukraine «Family Code of Ukraine»]. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page2> [in Ukrainian].

А. А. ОВЧАТОВА-РЕДЬКО

кандидат юридических наук, доцент кафедры украинской и всемирной истории и культуры Измаильского государственного гуманитарного университета

ПРОБЛЕМА РЕГИСТРАЦИИ И РАСТОРЖЕНИЯ БРАКА НА ПОДКОНТРОЛЬНЫХ АТО ТЕРРИТОРИЯХ

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты процедуры регистрации брака/развода на территории АТО. Установлено, что внутренне перемещенные лица не обделены в правах и обязанностях в части семейного права Украины. Раскрыт вопрос отказа органов регистрации актов гражданского состояния в регистрации брака на территории АТО. Уделено внимание судебному и внесудебному расторжению брака.

Ключевые слова: семейное право Украины, антитеррористическая операция (АТО), регистрация брака, расторжение брака, внутренне перемещенные лица.

A. O. OVCHATOVA-REDKO

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at Department of Ukrainian and World History and Culture Izmail State Humanitarian University

THE ISSUE OF REGISTRATION AND DISSOLUTION OF MARRIAGE IN ANTI-TERRORIST OPERATION REGION

Problem setting. The development of family law in modern conditions linked to problems that had not been the subject of research by the specific situation in the east of Ukraine. This is the anti-terrorist operation (ATO), which is a set of measures aimed at curbing the effects of terrorist attacks and criminal acts of people who are there.

Article's main body. Most acutely the question of registration and divorce citizens at ATU-controlled areas. In this regard, the need is caused by legal regulation of family relations between persons who are in difficult life situations. The article deals with theoretical and practical aspects of the registration of marriage/divorce in the territory of ATO. Found that internally displaced persons are not deprived of the rights and responsibilities of family law in Ukraine. Reveals the issue of denial of civil registration of marriage in the territory of ATO. Attention is paid to the court and out of court divorce.

In summary, we note that the study of family law has not only theoretical but also practical importance, particularly paying attention to the situation in Ukraine.

Conclusions and prospects for the development. Despite the significant number of existing legal documents in family law and process, we believe that are not regulated the registration of divorce in ATO-controlled areas. Indeed, in this regard, there are significant challenges, such as: demanding documents from the Donetsk, Luhansk of civil registration, or request for divorce to staying on the territory of a spouse.

Key words: family law of Ukraine, anti-terrorist operation (ATO), registration of marriage, divorce, internally displaced persons.